

Riksdagens ombudsmän
Box 16327
103 26 Stockholm

Överlämnande av yttrande

Ärendet

Riksdagens ombudsmän (JO) har den 23 juni 2025 begärt att Tullverket ska yttra sig med anledning av att JO i ett särskilt initiativärende beslutat att utreda vilka krav som bör ställas på dokumentationen av ett beslut om hämtning till förhör.

Tullverket välkomnar JO:s initiativärende och klarlägganden av de krav som bör ställas på dokumentationsskyldigheten i syfte att ytterligare öka effektiviteten vid användandet av tvångsmedel i brottsutredningar.

Tullverkets yttrande

Den rättsliga regleringen

Tullverkets uppdrag

I sin brottsbekämpande verksamhet så inleder Tullverket förundersökning och använder tvångsmedel som t.ex. hämtning till förhör. Tullverket får inleda förundersökning för brott enligt lagen om straff för smuggling och vissa andra brottstyper som pekas ut i tullbefogenhetslagen¹.

Förundersökningen leds i de fall då saken bedöms vara av enkel beskaffenhet av Tullverket. I andra fall ska ledningen av förundersökningen övertas av allmän åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet². En allmän åklagare ska även ta över förundersökningen om det behövs av särskilda skäl. Det är därför vanligt att det är allmän åklagare som tar beslut om hämtning till förhör i brottsutredningar som bedrivs hos Tullverket.

I de fall då Tullverket leder förundersökningen fattas beslutet av undersökningsledare, se 8 kap. 4 § tullbefogenhetslagen. Tullverkets undersökningsledare tar exempelvis sådana beslut i förundersökningar avseende narkotikasmuggling av normalgraden, sedan utredningen inte kunnat färdigställas i samband med en gränspassage.

Rättslig reglering av dokumentationsskyldigheten

Det finns en allmän bestämmelse i 23 kap. 21 § rättegångsbalken om att det ska föras protokoll över en förundersökning. Vidare anges i 20 § förundersökningskungörelsen att förundersökningsprotokollet ska innehålla uppgifter som rör användning av tvångsmedel. Några närmare klargöranden om vilka uppgifter om tvångsmedlet som ska dokumenteras

¹ SFS 2024:710

² Se 5 § ÅFS 2013:3 publicerad den 5 februari 2013

finns inte. Det saknas alltså närmare reglering av hur beslut om hämtning till förhör ska dokumenteras.

Tvångsmedel utgör dock ett intrång i enskildas integritet och därför finns det goda skäl för att dokumentera trots avsaknad av lagreglering. Det framhålls i juridisk litteratur att kravet på dokumentation ger beslutsfattaren en extra möjlighet att kontrollera om förutsättningarna för tvångsmedlet är uppfyllda när övervägandena skrivs ner. Dokumentationen gör det också möjligt att i efterhand granska handläggningen om beslutet exempelvis provas för att den enskilde vill begära skadestånd av staten³.

Iakttagande av dokumentationsskyldigheten i Tullverkets verksamhet

Det är grundläggande att ett beslut om hämtning till förhör dokumenteras genom att det anges vem som fattat beslutet, när det skett och vilket misstänkt brott som legat till grund för åtgärden. Dessa uppgifter anges av beslutsfattaren på en för ändamålet särskild avsedd blankett som sedan registreras i Tullverkets interna ärendehanteringssystem. Blanketten biläggs detta yttrande.

På den särskilda blanketten så ska beslutsfattaren i fritext ange ”syften” för åtgärden. Under den rubriken kan beslutsfattaren anteckna om hämtningen skett utan föregående kallelse, eller sedan kallelse inte iakttagits. När den enskilde hämtas utan föregående kallelse så finns det även möjlighet att anteckna att förutsättningarna i 23 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken har uppfyllts⁴.

Det förekommer att beslutsfattaren anger överväganden kring övriga rekvisit för hämtning till förhör i en promemoria som läggs till förundersökningsprotokollet för att hålla informationen samlad. Sådana anteckningar avser exempelvis att beslutsfattaren skriver ner vilken bevisning som ligger till grund för brottsmisstanken (även om bestämmelsen om hämtning till förhör i och för sig inte förutsätter att det föreligger skälig misstanke mot den som ska hämtas⁵). Det kan även bli aktuellt att anteckna varför det föreligger skäl av särskild vikt för att hämta vittne eller någon som inte är misstänkt för brott. Likaså kan anteckningar avseende proportionalitetsbedömningen på detta sätt anges i en promemoria som bifogas blanketten.

Tullverkets bedömning

Tullverket konstaterar att beslutsfattaren har möjlighet att anteckna grunden för sitt beslut i den särskilda blankett som är framtagen inom myndigheten. Beslutsfattaren kan härutöver även ange andra överväganden kring beslutet i en promemoria när det finns ett behov av det. När det gäller utformning av beslut om hämtning till förhör så motsvarar förfarandet enligt Tullverket de krav som kan ställas på dokumentationen.

I syfte att förenkla förfarandet ytterligare för beslutsfattare inom Tullverket så initierar myndigheten i samband med detta ärende ett arbete för att kunna föra in anteckningar kring andra rekvisit för hämtning till förhör direkt i den särskilda blanketten.

³ G. Lindberg Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, JUNO version 5, publicerad digitalt år 2022, s. 144 ff.

⁴ Angående detta krav jfr JO 5081-2020

⁵ Jfr JO 1994/95 s. 344

Ärendets handläggning

I detta ärende har överdirektören Bodil Taylor beslutat. Föredragande har varit verksjuristen Emma Widman. I den slutliga handläggningen har även tf. rättschefen Rikard Bergman deltagit.

TULLVERKET

Bodil Taylor